

Paper

Sociale isolatie

Naar objectieve en subjectieve maatstaf

Moniek Coumans
December 2016

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Methode	4
3. Resultaten	6
3.1 Objectieve sociale isolatie	6
3.2 Subjectieve sociale isolatie	8
3.3 Alleen zijn en alleen voelen	10
3.4 Sociale isolatie en geluk	12
4. Samenvatting	14
Literatuur	15
Bijlage 1 Kerncijfers	16

In de jaren 2012 tot en met 2015 heeft gemiddeld zo'n 3,7 procent van de Nederlanders van 15 jaar of ouder niet wekelijks contact met familie, vrienden of buren. Het gaat hier om een objectieve maat voor sociale isolatie. Daarnaast is er ook een subjectieve maat voor sociale isolatie. Zo ervaart gemiddeld 2,3 procent gevoelens van isolatie in de periode van 2012 tot 2015. Deze twee groepen hebben een grote samenhang, maar komen niet exact overeen. Het blijkt dat negen op de tien mensen die objectief geïsoleerd zijn, zich niet geïsoleerd voelen. Toch is de kans op het ervaren van sociale isolatie wel veel groter als er geen wekelijks contact is. Verder komt sociale isolatie vaker voor bij mensen die weinig tot geen praktische, financiële of persoonlijke hulpbronnen hebben. Ook blijkt dat mensen die sociaal geïsoleerd zijn, zich aanmerkelijk vaker ongelukkig voelen dan anderen.

1. Inleiding

Dit artikel gaat over sociale isolatie. Of mensen sociaal geïsoleerd zijn of zich zo voelen, kan op verschillende manieren worden onderzocht. Zo staat bij een objectieve vorm van isolatie het al dan niet hebben van sociale contacten centraal. Daarnaast gaat het bij een subjectieve vorm van isolatie meer over de manier waarop mensen hun sociale contacten ervaren. Objectieve isolatie zegt iets over een gebrek aan contacten en is een maat voor het alleen zijn. Meer specifiek gaat het in dit artikel om weinig sociaal contact met familie, vrienden en buren, en weinig mensen in de omgeving hebben bij wie aangeklopt kan worden voor hulp en steun. Subjectieve isolatie wordt in dit artikel bepaald door een kwalitatieve beoordeling van de sociale contacten en zegt meer over de beleving van iemand.

Objectieve isolatie

Het behoeft geen betoog dat voldoende sociaal contact de sociale samenhang, de solidariteit en de leefbaarheid in een samenleving ten goede komt (Te Riele en Roest, 2009; Coumans, 2010; Putnam, 2000). Uit eerder onderzoek bleek al dat het in Nederland goed gesteld is met de mate waarin mensen sociaal contact hebben met anderen (Coumans, 2015); de meesten hebben minstens één keer per week contact met familie, vrienden of buren. Ook is het aandeel eenzamen laag, 4 procent van de Nederlanders van 15 jaar of ouder (Beuningen en De Witt, 2016). Toch is het de vraag of er ook een groep achterblijvers is. In een tijd van toenemende digitalisering, informatisering en individualisering is de verwachting dat er een groep mensen is, die deze ontwikkelingen niet bij kan of wil houden en in een sociaal isolement kan raken.

Frequent sociaal contact biedt ook individuele voordelen. Mensen kunnen bij familie, vrienden en buren om hulp en steun vragen (Kloosterman en Te Riele, 2012). Dergelijke sociale contacten worden ook wel sociale hulpbronnen genoemd. Het ontbreken daarvan vormt, naast de vaststelling van de frequentie van contact met anderen, een objectieve maatstaf voor de mate van sociale isolatie. Hoe groot is in onze samenleving de groep die bij niemand kan aankloppen voor praktische hulp en steun? De uitkomsten in dit artikel tonen hoe groot het aandeel is van de Nederlandse bevolking dat weinig frequent contact heeft met zowel vrienden als familie én buren. Dit wordt gerelateerd aan de mate waarin mensen de beschikking hebben over praktische, persoonlijke en financiële hulpbronnen.

Daarnaast geeft dit artikel ook een beeld van verschillen tussen bevolkingsgroepen in het aandeel mensen dat sociaal geïsoleerd is. Zo is bekend dat het percentage met minder vaak

wekelijks contact met vrienden en familie relatief hoog is bij jongeren, laagopgeleiden, personen met een niet-westerse achtergrond en degenen uit de laagste inkomensgroep (Kloosterman en van der Houwen 2014; Coumans, 2015).

Subjectieve isolatie

Naast de objectieve vaststelling van het aandeel mensen in een sociaal isolement, is de vraag naar de subjectieve beleving van het sociale leven minstens zo relevant. Eerder bleek dat mensen die frequent contact hebben met bekenden, ook vaker hechte relaties hebben (Kloosterman en Van der Houwen 2014; Coumans, 2015). Het niet hebben van frequent sociaal contact hoeft echter niet te betekenen dat iemand meer kwalitatieve aspecten van zijn sociale leven ook als minder goed beoordeelt. Genoeg mensen die alleen zijn, ervaren geen gevoelens van geïsoleerd zijn en degenen die dat wel doen, kunnen best omringd worden door vrienden en familie. Ook kan een relatie gelegd worden met de vraag in hoeverre men iemand heeft om in geval van persoonlijke problemen bij aan te kloppen. Dit artikel brengt daarnaast ook in beeld welke bevolkingsgroepen hun contacten als minder positief ervaren dan andere. Ook komt aan bod in hoeverre deze groepen overeenkomen met de bevolkingsgroepen die weinig sociaal contact hebben, oftewel objectief sociaal geïsoleerd zijn.

Sociale isolatie en geluk

Een laatste aspect waar dit artikel op ingaat, is het verband tussen objectieve en subjectieve sociale isolatie en geluk. In de literatuur wordt een duidelijk verband aangetoond tussen voldoende frequent en goed sociaal contact enerzijds en geluk anderzijds (Helliwell & Putnam, 2004; Mars & Schmeets, 2011; Putnam, 2000). De verwachting is dan ook dat degenen die sociaal geïsoleerd zijn minder gelukkig zijn dan degenen die niet geïsoleerd zijn. Dit zou in sterkere mate moeten blijken voor de subjectieve vormen van isolatie dan voor de objectieve vormen. Vooral de eigen beleving van ons sociale leven zal immers samenhangen met ervaren geluk.

Paragraaf 2 van dit artikel gaat in op de methode die is gebruikt voor de analyse. Paragraaf 3 toont de resultaten, waarbij paragraaf 3.1 ingaat op de objectieve kant van sociale isolatie, paragraaf 3.2 op de subjectieve kant van sociale isolatie, paragraaf 3.3 op de samenhang tussen objectieve en subjectieve elementen van sociale isolatie en paragraaf 3.4 op de relatie van (subjectieve en objectieve) sociale isolatie met het ervaren geluk. Tot slot volgt in paragraaf 4 een samenvatting.

2. Methode

Data

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen over sociale isolatie is gebruik gemaakt van de enquête Sociale samenhang en Welzijn over de jaren 2012 tot en met 2015. CBS neemt deze enquête in mixed mode design af, waarbij respondenten van 15 jaar of ouder eerst via internet worden benaderd (CAWI), vervolgens telefonisch (CATI) als zij niet reageren en er een telefoonnummer bekend is, en tot slot door een interviewer thuis als er geen telefoonnummer beschikbaar is. Over de gehele periode 2012–2015 zijn

30 378 respondenten (per jaar ongeveer 7 500) geïnterviewd. In 2013 zijn de vragen over subjectieve isolatie slechts aan de helft van de respondenten voorgelegd. Hiermee is rekening gehouden bij het afleiden van de uitkomsten. Voor de vraag naar het verband tussen isolatie met geluk is dezelfde enquête gebruikt, maar dan vanaf 2013. Sinds dat jaar zijn de vragen over subjectief welzijn standaard opgenomen in de vragenlijst. Omdat deze vragen gesteld zijn aan personen van 18 jaar of ouder, gelden de uitkomsten over de relatie tussen sociale isolatie en geluk ook alleen voor de 18-plussers.

Afleiding objectieve isolatie

Voor de beschrijving van objectieve sociale isolatie geldt hier als indicator het hebben van weinig frequent sociaal contact. Voor het vaststellen daarvan is gebruik gemaakt van drie vragen over de contactfrequentie met familie, vrienden en burens. Het gaat dan om het aandeel van de Nederlandse bevolking dat niet elke week contact heeft met zowel familie als vrienden én burens.

In dit artikel wordt een relatie gelegd met een gebrek aan financiële, praktische en persoonlijke hulpbronnen. Informatie over praktische hulp komt uit de vragen naar bij wie iemand onbetaald terecht zou kunnen voor klusjes in en om het huis en om op het huis te passen. Twee andere stellingen in de vragenlijst gaan over financiële hulp, namelijk het renteloos kunnen lenen van geld en het gratis terecht kunnen bij iemand om advies over geldzaken. De veronderstelling is dat de mensen die niemand hebben voor deze hulpbronnen, bovengemiddeld vaak objectief geïsoleerd zijn. Er is ook een verband gelegd met het ontberen van iemand om persoonlijke problemen mee te bespreken. Omdat in dat aspect een subjectief element besloten ligt, is de verwachting dat de samenhang van deze stelling met objectieve isolatie wat beperkter zal zijn.

In de analyse is iedereen die niemand had voor een van bovenstaande hulpbronnen afgezet tegen degenen die dat wel hebben. In verband met de lage percentages zijn de stellingen over de hulpbronnen apart geanalyseerd en gerelateerd aan objectieve isolatie. Het aandeel mensen dat voor meer dan één hulpbron niemand had, was te laag om betrouwbare uitspraken over te kunnen doen.

Afleiding subjectieve isolatie

Het vaststellen van subjectieve sociale isolatie is gedaan met de volgende zes stellingen:

1) 'er zijn mensen die me echt begrijpen', 2) 'mijn contacten zijn oppervlakkig', 3) 'er zijn mensen bij wie ik terecht kan', 4) 'ik maak deel uit van een groep vrienden', 5) 'ik voel me van andere mensen geïsoleerd', en 6) 'er zijn mensen met wie ik goed kan praten'. Iedereen die op al deze onderdelen een gebrek ervaart, behoort tot de personen die subjectief geïsoleerd zijn. Concreet zijn dat degenen die 'soms' of 'nee' antwoordden op stellingen 1, 3, 4 en 6 en die 'soms' of 'ja' antwoordden op stellingen 2 en 5.

Daarnaast is ook de samenhang van subjectieve isolatie met het niet hebben van praktische, financiële en persoonlijke hulpbronnen onderzocht.

Analyses

De verschillen tussen bevolkingsgroepen en de beschrijving van doelvariabelen naar achtergrondkenmerken, zijn gebaseerd op bivariate analyses en enkelvoudige logistische regressieanalyses. Meervoudige logistische regressieanalyses zijn toegepast om de aard van het verband beter te onderzoeken en om te corrigeren voor de invloed van andere potentieel vertekende variabelen. Omdat de hier onderscheiden bevolkingsgroepen zeer verschillend kunnen zijn in de verdeling naar leeftijd, geslacht, herkomst en opleidingsniveau, zijn de uitkomsten hiervoor gecorrigeerd.

3. Resultaten

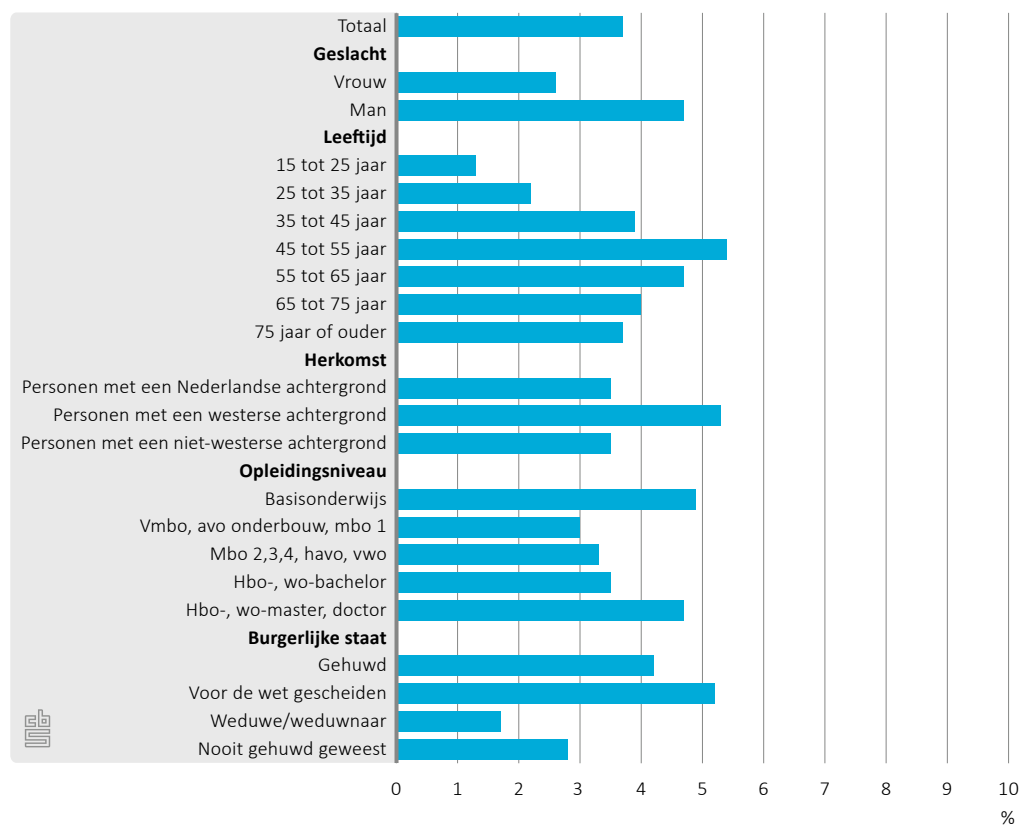
3.1 Objectieve sociale isolatie

Bijna 4 procent heeft weinig sociaal contact

Het aandeel dat niet wekelijks sociaal contact heeft met familie, vrienden én met buren ligt tussen 2012 en 2015 gemiddeld op 3,7 procent. Dit aandeel is niet noemenswaardig veranderd in deze periode. Bij mannen komt dit echter wat vaker voor dan bij vrouwen, met 4,7 procent tegenover 2,6 procent. Onder jongeren tot 35 jaar ligt het aandeel dat weinig frequent contact heeft onder het gemiddelde. Bij mensen van 45 tot 75 jaar komt objectieve isolatie juist vaker voor. Daarnaast zijn de laagst en de hoogstopgeleiden vaker dan gemiddeld objectief geïsoleerd. Zo heeft respectievelijk 4,9 en 4,7 procent van hen niet wekelijks contact met familie, vrienden of buren.

Na correctie voor de andere achtergrondvariabelen (geslacht, leeftijd, opleiding en herkomst) blijven al deze verschillen intact. Onder personen met een westerse achtergrond komt objectieve sociale isolatie iets vaker voor dan onder mensen met een Nederlandse of niet-westerse achtergrond. Na correctie voor leeftijd, opleiding en geslacht is er geen significant verschil meer tussen personen met een westerse en niet-westerse achtergrond. Het verschil tussen personen met een Nederlandse en westerse migratieachtergrond blijft wel bestaan.

3.1.1 Percentage personen met objectieve sociale isolatie naar achtergrondkenmerken, 2012/2015

Tegen de verwachting in komt objectieve sociale isolatie nagenoeg in gelijke mate voor bij mensen die geen en wel betaald werk hebben en bij lagere en hogere inkomensgroepen.

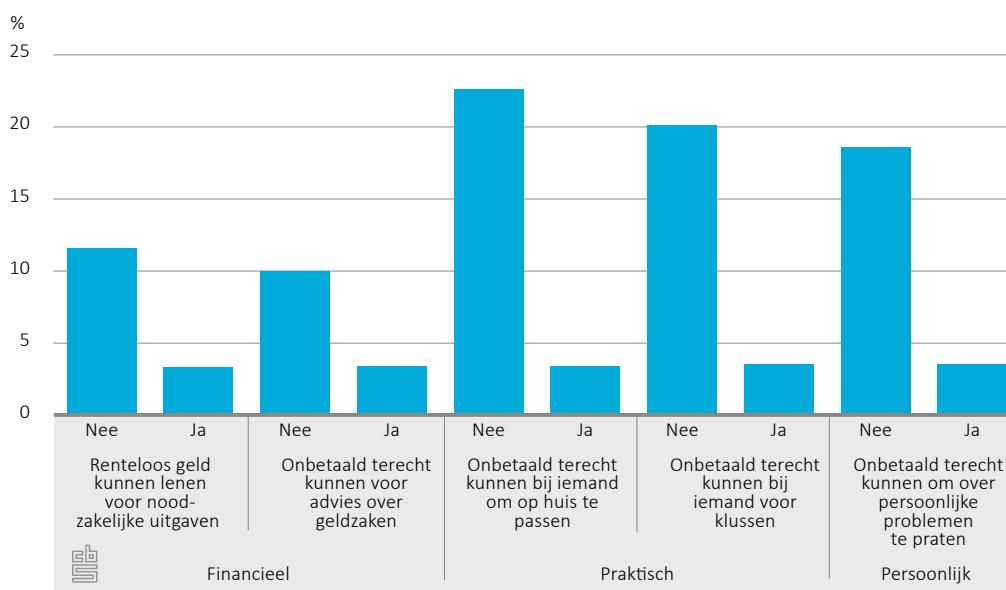
Ruim 1 procent heeft niemand om te helpen met praktische zaken in huis

Het aandeel dat niemand heeft voor hulp en steun ligt voor alle onderzochte vormen van hulp laag. Bij praktische hulp, zoals klussen in en om het huis en op het huis passen is dit aandeel over de periode 2012 tot en met 2015 respectievelijk 1,2 procent en 1,4 procent. Bij het kunnen praten over persoonlijke problemen gaat het om 1,4 procent. Het niet hebben van financiële hulpbronnen, zoals het kunnen lenen van geld of het gratis advies krijgen over geldzaken, komt met 4,5 procent wat vaker voor. Het percentage mensen dat niemand heeft voor praktische of financiële hulpbronnen bleef gelijk over de jaren 2012 tot en met 2015. Voor het kunnen bespreken van persoonlijke problemen ligt het aandeel in 2015 met ongeveer 1 procent een fractie lager dan in 2012 toen dit bijna 2 procent was.

Vaker objectieve sociale isolatie bij mensen die niemand hebben voor praktische hulp

Degenen die niemand hebben om te helpen in huis met praktische zaken zijn aanmerkelijk vaker objectief sociaal geïsoleerd dan degenen die wél iemand hebben om te helpen. Zo heeft van degenen zonder hulp bij klussen in huis 20,1 procent weinig sociaal contact tegenover 3,5 procent bij degenen die wél hulp van iemand ontvangen. Voor hulp bij oppassen op het huis liggen deze percentages op respectievelijk 22,6 en 3,4 procent. Van degenen die niemand hebben om persoonlijke kwesties mee te delen, heeft 18,6 procent weinig frequent sociaal contact. Dat is meer dan onder mensen die wel iemand hebben om persoonlijke kwesties mee te delen (3,5 procent). Dit verschil is wat groter dan verwacht en ook groter dan de verschillen bij financiële hulpbronnen. De veronderstelling was dat objectieve isolatie meer met zowel praktische als financiële hulpbronnen zou samenhangen en dat de persoonlijke hulpbron vooral met subjectieve isolatie zou samenhangen en veel minder met objectieve isolatie.

3.1.2 Percentage mensen dat objectief geïsoleerd is naar het wel of niet hebben van hulpbronnen, 2012/2015

Het ontberen van hulp bij financiële zaken lijkt weliswaar wat minder sterk dan verwacht samen te hangen met frequent sociaal contact, toch liggen de percentages met weinig frequent sociaal contact nog steeds hoger voor degenen zonder hulp bij financiën dan bij degenen met hulp.

Ook na correctie voor leeftijd, geslacht, herkomst en opleiding blijven de verschillen tussen degenen met en zonder de onderzochte hulpbronnen significant en nagenoeg gelijk.

3.2 Subjectieve sociale isolatie

Ruim 2 procent ervaart sociale isolatie

Gemiddeld over de periode 2012–2015 geeft 2,3 procent van de mensen aan subjectief sociaal geïsoleerd te zijn. Zij ervaren op de volgende zes onderdelen uit de vragenlijst een gebrek (zie ook paragraaf 2): er zijn mensen die me echt begrijpen, mijn contacten zijn oppervlakkig, er zijn mensen bij wie ik terecht kan, ik maak deel uit van een groep vrienden, ik voel me van andere mensen geïsoleerd, en er zijn mensen met wie ik goed kan praten. Over de jaren bleef dit aandeel stabiel.

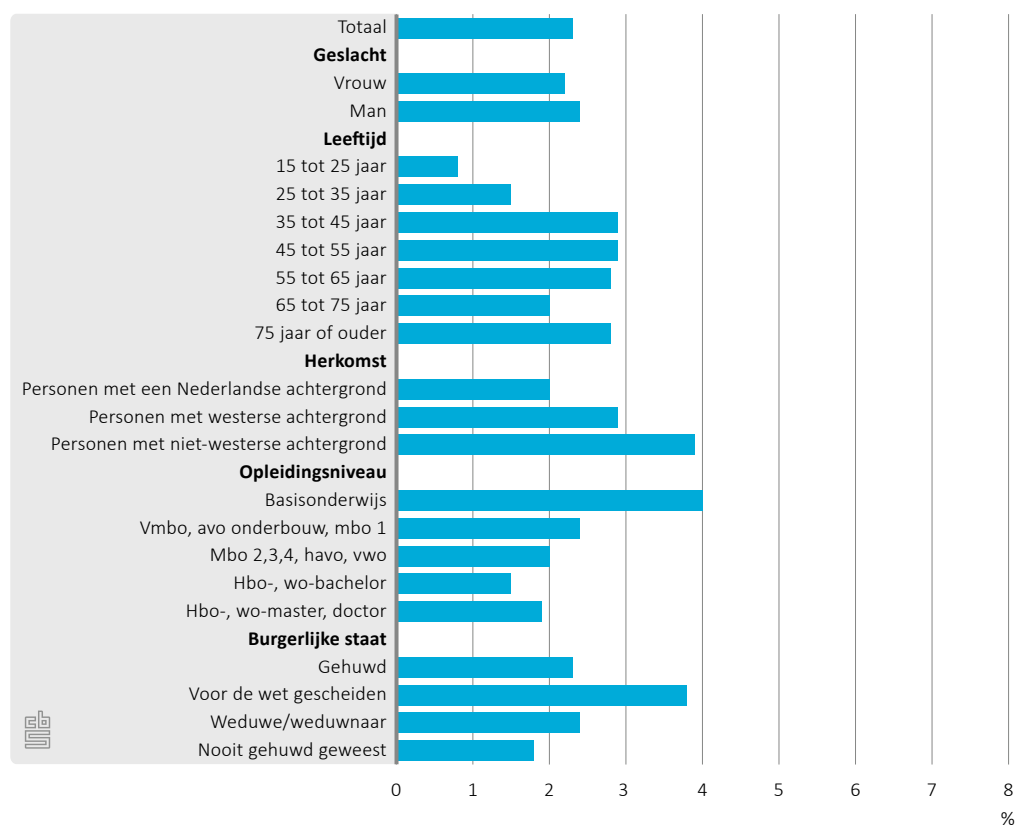
De mate van subjectieve isolatie verschilt voor de diverse bevolkingsgroepen. Het beeld is echter anders dan bij objectieve isolatie. Zo is er geen verschil tussen mannen en vrouwen en geven personen met een niet-westerse achtergrond vaker gevoelens van isolatie aan dan personen met een Nederlandse of westerse achtergrond. De mate van ervaren sociale isolatie neemt bovendien af met het opleidingsniveau. Van degenen met basisonderwijs rapporteert 4,0 procent gevoelens van sociale isolatie, terwijl bij de hoogste twee opleidingsniveaus 1,5 tot 1,9 procent dat doet. De hoogste twee opleidingsniveaus verschillen niet significant van elkaar. Deze bevindingen blijven gelijk als rekening wordt gehouden met de (andere) achtergrondkenmerken.

Het beeld voor leeftijd stemt beter overeen met dat voor objectieve isolatie; de jongste leeftijdscategorieën voelen zich minder vaak subjectief geïsoleerd dan de oudere. Een verschil is wel dat de mate waarin men zich geïsoleerd voelt niet meer toeneemt na het 35ste jaar en dat mensen tussen de 65 en 75 jaar iets minder vaak gevoelens van isolatie ervaren. Objectieve isolatie neemt nog toe tot de leeftijd van 45 jaar.

Anders dan bij de objectief geïsoleerde mensen differentieert het hebben van werk wel naar de mate van ervaren sociale isolatie. Terwijl het bij degenen mét werk gaat om 1,7 procent die zich sociaal geïsoleerd voelt, is dit bij mensen zonder werk met 3,2 procent bijna het dubbele. Na correctie voor opleiding, leeftijd, herkomst en geslacht neemt dit verschil nog toe. Ook onder degenen met een lager inkomen komt subjectieve sociale isolatie vaker voor. Terwijl de laagste twee inkomensgroepen voor correctie voor leeftijd niet van elkaar verschillen, is dit wel zo na correctie. Dan blijkt de laagste inkomensgroep zich vaker geïsoleerd te voelen. Alleenstaanden en alleenstaande ouders ervaren vaker een sociaal isolement, dan paren en thuiswonende kinderen. Dat thuiswonende kinderen minder dan andere groepen gevoelens van isolatie hebben, wordt verklaard door hun lagere leeftijd. Gescheiden mensen ervaren tot slot meer gevoelens van isolatie dan andere groepen. Echter, na correctie voor leeftijd is er geen verschil meer met mensen die nooit gehuwd zijn.

3.2.1 Percentage personen met subjectieve sociale isolatie naar achtergrondkenmerken, 2012/2015

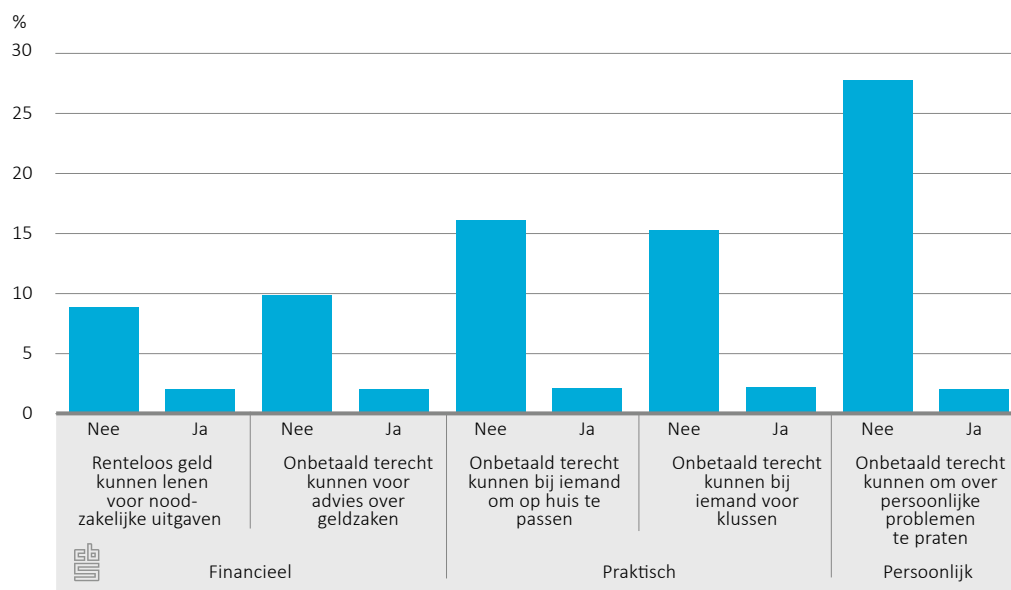
Meer subjectieve sociale isolatie bij mensen zonder hulp bij persoonlijke kwesties

Conform de verwachting hangt vooral het niemand hebben om persoonlijke problemen mee te bespreken samen met subjectieve isolatie. Van de groep die niemand heeft om persoonlijke kwesties bij aan te snijden, is 27,8 procent subjectief geïsoleerd, tegenover 2,0 procent van degenen die wel zo iemand hebben. Nadere analyses wijzen uit dat er vooral een grote samenhang is tussen het niemand hebben om persoonlijke problemen mee te kunnen bespreken enerzijds en anderzijds het 'soms' of 'nee' antwoorden op de volgende vragen: er zijn mensen die me echt begrijpen, er zijn mensen bij wie ik terecht kan en er zijn mensen met wie ik goed kan praten.

Van de andere hulpbronnen zijn het vooral de praktische bronnen die samenhangen met het ervaren van gevoelens van isolatie. Van de mensen die niemand hebben om te helpen met klussen in huis of om op het huis te passen, is respectievelijk 15,3 en 16,1 procent subjectief geïsoleerd, tegenover zo'n 2 procent bij degenen die wel iemand hebben voor deze praktische zaken.

Bij degenen die niemand hebben voor financiële steun of advies gaat het om ongeveer 9 procent die zich sociaal geïsoleerd voelt, tegenover 2,0 procent bij degenen die wel nog van iemand onbetaalde financiële hulp kunnen krijgen. Ook na correctie voor leeftijd, geslacht, opleiding en herkomst blijven deze verschillen bestaan.

3.2.2 Percentage mensen dat subjectief geïsoleerd is naar het wel of niet hebben van hulpbronnen, 2012/2015

3.3 Alleen zijn en alleen voelen

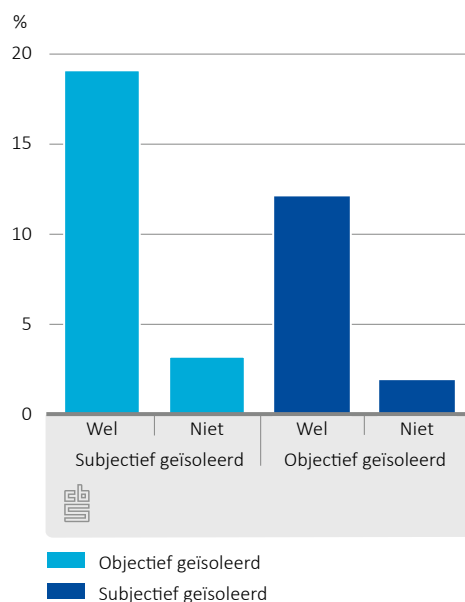
Mensen met weinig sociale contacten voelen zich meer sociaal geïsoleerd

Uit voorgaande blijkt dat het hebben van weinig frequent contact niet altijd samengaat met zich geïsoleerd voelen. De vraag is nu in hoeverre de groepen overlappen en mensen met weinig contacten zich ook geïsoleerd voelen en vice versa.

Over het algemeen blijkt dat van degenen die zich sociaal geïsoleerd voelen het overgrote merendeel, 80,9 procent, toch wekelijks contact heeft met vrienden, familie of buren.

Andersom geldt dat van degenen die niet wekelijks contact met vrienden, familie en buren hebben, 87,9 procent zich niet geïsoleerd voelt.

3.3.1 Samenhang tussen objectieve en subjectieve isolatie, 2012/2015

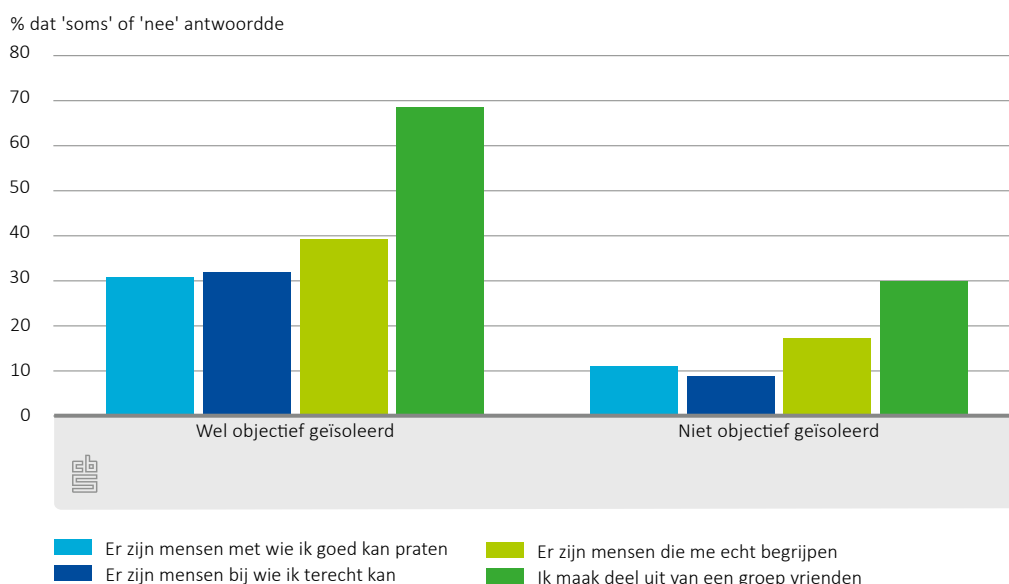

Toch ligt de relatieve kans om zich geïsoleerd te voelen voor degenen die objectief geïsoleerd zijn, en dus wekelijks contact ontberen, aanmerkelijk hoger dan voor degenen wel minstens wekelijks contact met familie, vrienden of burens hebben (OR=7,1). Terwijl van die laatste groep ongeveer 2 procent subjectief geïsoleerd is, ligt dat bij mensen die niet wekelijks contact hebben op 12,1 procent. Ook na correctie voor leeftijd, geslacht, herkomst en opleiding blijft dit verschil bestaan (OR=6,5).

Vooraf samenhang met hebben van vrienden of bij iemand terecht kunnen

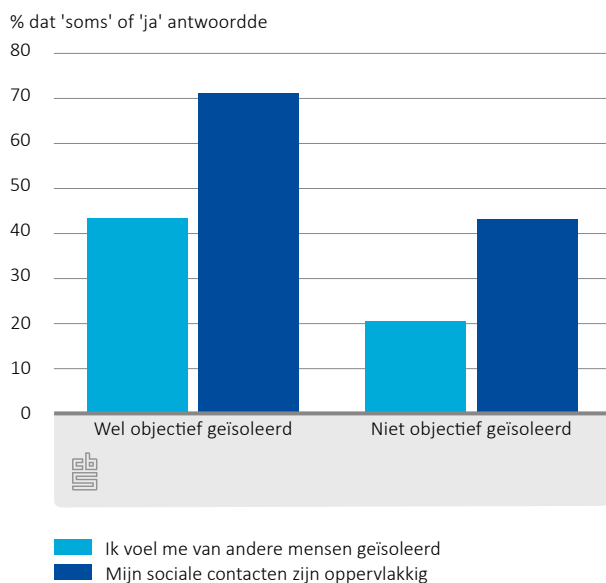
Ook apart voor de zes stellingen over subjectieve isolatie blijkt dat objectieve isolatie daar significant mee samenhangt. De grootste samenhang is er met het behoren tot een vriendengroep en het terecht kunnen bij iemand. Terwijl van de niet objectief geïsoleerde mensen 8,7 procent soms of niet terecht kan bij vrienden, is dat bij de objectief geïsoleerde mensen 31,9 procent. Verder hoort van de objectief geïsoleerde mensen 68,4 procent niet (of soms) bij een vriendengroep, tegenover 29,8 procent van de niet objectief geïsoleerde mensen.

3.3.2 Samenhang tussen objectieve isolatie en antwoorden op stellingen over subjectieve isolatie, 2012/2015

De rechtstreekse vraag naar of men zich geïsoleerd voelt hangt weliswaar het minst samen met objectieve isolatie, maar ook daar is er het verschil tussen mensen die wel en niet objectief geïsoleerd zijn nog groot. Zo zegt 43,4 procent van degenen die objectief bekeken geïsoleerd leven, zich geïsoleerd te voelen, tegenover 20,5 procent bij degenen die objectief gezien niet geïsoleerd zijn. Dit betekent echter ook dat van degenen die minstens een keer per week contact hebben met vrienden, familie of burens, een vijfde zich desondanks in zekere mate geïsoleerd voelt. Weliswaar voelt het merendeel, 85,4 procent, daarvan zich 'soms' geïsoleerd. Toch wijst dit uit dat ondanks dat iemand objectief gezien nog frequent contact heeft met anderen, diegene zich van tijd tot tijd toch geïsoleerd kan voelen.

3.3.3 Samenhang tussen objectieve isolatie en antwoorden op stellingen over subjectieve isolatie, 2012/2015

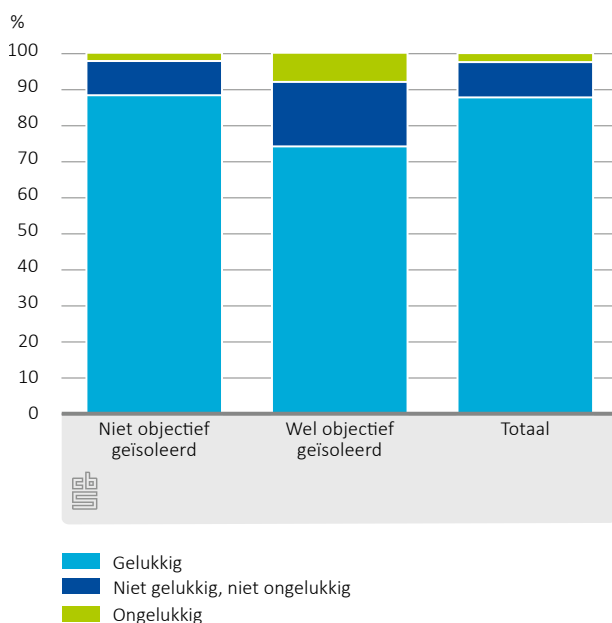

3.4 Sociale isolatie en geluk

Sociaal geïsoleerde mensen voelen zich vaker ongelukkig

Hiervoor bleek al dat lang niet iedereen die objectief geïsoleerd is, zich ook zo voelt. En andersom kan iemand zich best wel eens geïsoleerd voelen, maar dat volgens objectieve maatstaven niet zijn. Een vraag die hieruit voortvloeit is of mensen die objectief of subjectief sociaal geïsoleerd zijn zich minder gelukkig voelen dan anderen.

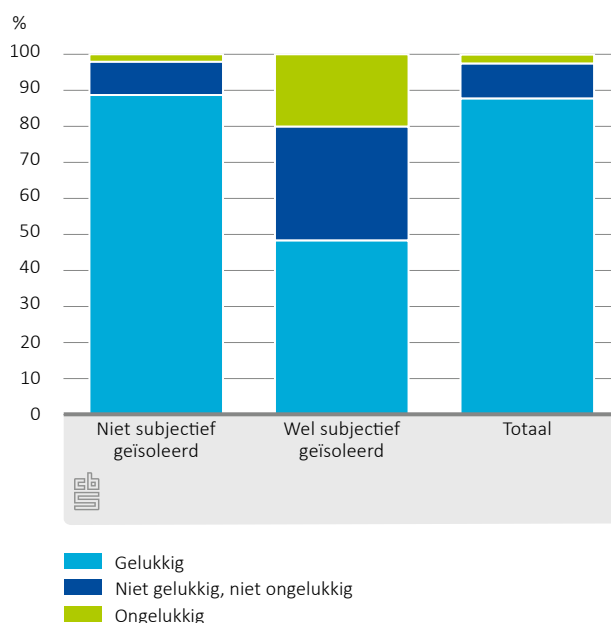
3.4.1 Objectieve sociale isolatie naar geluk, 2013/2015

De geluksscore van de vragenlijst kan opgedeeld worden in 3 categorieën: wel gelukkig, niet gelukkig of ongelukkig en niet gelukkig. Dan blijkt dat van degenen met weinig frequent contact, de objectief geïsoleerde mensen, bijna drie kwart gelukkig is tegenover ongeveer negen op tien van degenen die wel wekelijks contact met familie, vrienden en burens onderhouden. Van degenen zonder wekelijks sociaal contact is 8,1 procent ongelukkig, tegenover 2,3 procent van degenen die wel wekelijks contact met familie, vrienden en burens hebben. Ook na correctie voor leeftijd, geslacht en opleiding blijven de verschillen tussen objectief geïsoleerde mensen en niet objectief geïsoleerde mensen in stand.

Bij mensen die zich geïsoleerd voelen, dus subjectief geïsoleerd zijn, is het verschil wat geluk betreft met de mensen die zich niet geïsoleerd voelen nog groter dan bij objectieve isolatie. Terwijl van degenen zonder gevoelens van isolatie 88,7 procent gelukkig is, is dat van de mensen die deze gevoelens wel hebben nog niet de helft, namelijk 48,3 procent. In deze groep zegt 20,1 procent zich ongelukkig te voelen. Dit is in de groep die niet subjectief geïsoleerd is met 2,1 procent ongeveer tien keer zo weinig. Deze markante verschillen blijven intact als rekening wordt gehouden met verschillen in leeftijd, opleiding, herkomst en het geslacht van de respondenten.

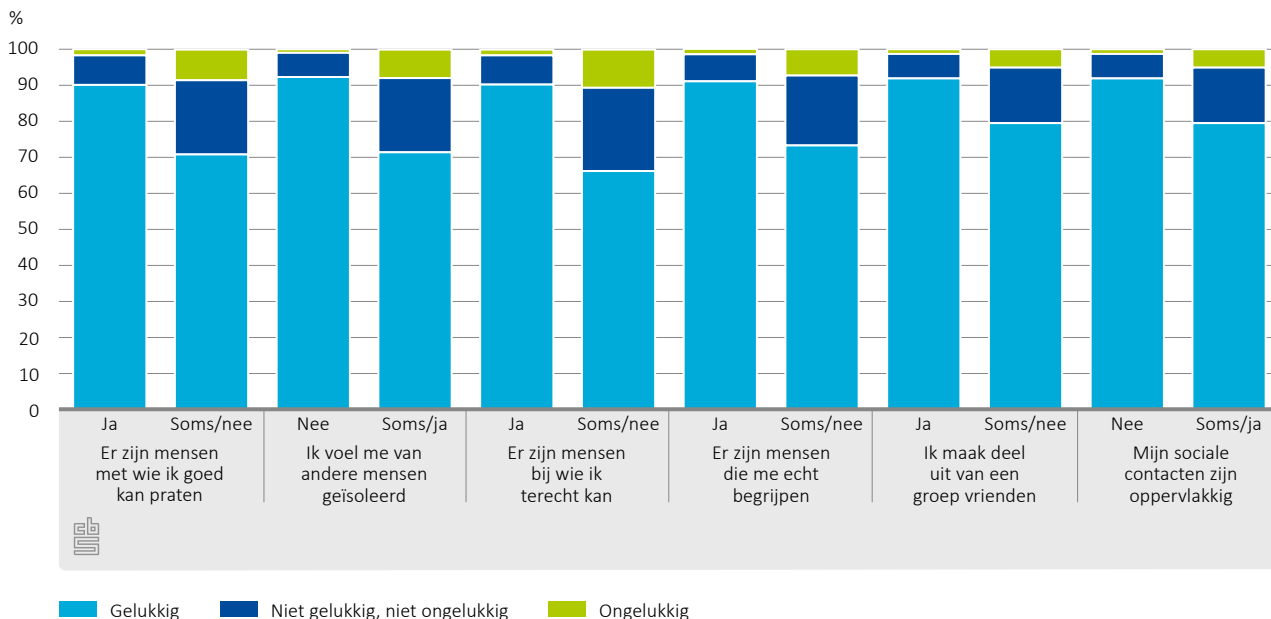
3.4.2 Subjectieve sociale isolatie naar geluk, 2013/2015

Vooraf terecht kunnen bij iemand hangt samen met geluk

Van de afzonderlijke aspecten die gebruikt zijn voor het vaststellen van subjectieve isolatie, blijkt vooral het niet terecht kunnen bij mensen samen te hangen met het zich ongelukkig voelen. Van de mensen die niet bij iemand terecht kunnen, is een tiende ongelukkig. Bij degenen die wel ergens terecht kunnen is dat 1,6 procent. Ook bij mensen die niet goed met iemand kunnen praten of zich geïsoleerd voelen, is het aandeel ongelukkigen met respectievelijk 8,5 en 7,9 procent aanmerkelijk hoger dan bij degenen die wel mensen hebben waarmee ze kunnen praten of zich niet geïsoleerd voelen (respectievelijk 1,7 en 1 procent).

3.4.3 Geluk naar afzonderlijke onderdelen van subjectieve isolatie, 2013/2015

Het niet deel uitmaken van een vriendengroep en het hebben van oppervlakkige sociale contacten hangt wat minder sterk samen met het geluksgevoel. Respectievelijk 5,1 en 4,0 procent van degenen die niet tot een vriendengroep horen of aangeeft dat het sociaal contact oppervlakkig is, zegt zich ongelukkig te voelen. Bij de mensen die wel deel uitmaken van een vriendengroep of aangeven dat hun sociaal contact niet oppervlakkig is, is 1,3 procent ongelukkig.

4. Samenvatting

Volgens de objectieve maatstaf op basis van contactfrequentie met familie, vrienden of burens, is gemiddeld 3,7 procent sociaal geïsoleerd in de periode 2012-2015. Het aandeel mensen dat subjectief sociaal geïsoleerd is, ligt met 2,3 procent iets lager.

Mannen, mensen tussen 45 en 75 jaar, en de laagst en de hoogst opgeleiden zijn iets vaker objectief geïsoleerd dan anderen. Voor subjectieve isolatie is het beeld iets anders. Zo is er op dat punt geen verschil tussen mannen en vrouwen. Verder rapporteren personen met een niet-westerse achtergrond, lager opgeleiden, niet werkenden, mensen met een lager inkomen, alleenstaanden en alleenstaande ouders en gescheiden mensen vaker dan gemiddeld gevoelens van subjectieve isolatie.

Degenen die niemand hebben om op praktisch, persoonlijk of financieel terrein te helpen, zijn vaker objectief geïsoleerd dan de mensen die wel die hulp hebben. Het sterkst is het verband tussen praktische hulpvormen en het minst sterk is dit voor de financiële hulpbronnen. Zoals verwacht hangt vooral het ontberen van iemand om persoonlijke problemen mee te bespreken samen met subjectieve isolatie. Meer dan een kwart van degenen die een dergelijke vorm van steun niet hebben is subjectief geïsoleerd, tegenover

2 procent van degenen die deze vorm van steun wel kunnen krijgen. Het verband is vooral sterk met het terecht kunnen bij iemand en hebben van mensen die je echt begrijpen.

Van degenen die objectief geïsoleerd zijn, is 12 procent ook subjectief geïsoleerd. De grootste samenhang is er tussen objectieve isolatie enerzijds en anderzijds het terecht kunnen bij iemand en het behoren tot een vriendengroep. De samenhang tussen objectieve isolatie en de stelling over geïsoleerd voelen, is opmerkelijk genoeg het laagst. Echter, ook daar is de het aandeel dat zich (soms) geïsoleerd zegt te voelen onder objectief geïsoleerden nog ruim dubbel zo hoog als bij de niet objectief geïsoleerden. Dit betekent dat objectieve en subjectieve isolatie weliswaar samenhangen, maar zich toch ook duidelijk onderscheiden. Dit impliceert voor toekomstig onderzoek dat beide aspecten van sociale isolatie van belang zijn.

Ten slotte is onderzocht of mensen die objectief of subjectief geïsoleerd zijn, zich inderdaad minder gelukkig voelen, dan mensen die niet geïsoleerd zijn. Dit blijkt in zijn algemeen wel zo te zijn, maar vooral op te gaan voor mensen die zich subjectief geïsoleerd voelen. Vooral 'het niet terecht kunnen bij iemand' is daarbij bepalend, naast het 'niet goed met iemand kunnen praten' en het 'zich geïsoleerd voelen'. Vooral een combinatie van subjectieve gevoelens van isolatie is echter het meest fnuikend voor ons geluksgevoel. Waar bijna 9 op de 10 mensen die niet subjectief geïsoleerd zijn zich gelukkig voelen, geldt dat nog niet voor de helft van de mensen die zich wel subjectief geïsoleerd voelen.

Literatuur

Coumans, M. (2015). Sociale contacten: Kwantiteit en kwaliteit. In: Schmeets, H. (red.), Sociale samenhang 2015: Wat ons bindt en verdeelt. CBS, Den Haag/Heerlen.

Helliwell, J.F. en Putnam, R.D. (2004). The social context of well-being. *Philosophical transactions of the royal society*, 359, pp. 1435–1446.

Kloosterman, R. en K. van der Houwen (2014). Frequentie en kwaliteit van sociale contacten. *Bevolkingstrends*, februari 2014.

Kloosterman, R. en S. Te Riele (2012). Hulp en steun van familie, vrienden en kennissen. *Bevolkingstrends*, juli 2012.

Mars, G. en H. Schmeets (2011). Meer sociale samenhang, meer geluk? *Bevolkingstrends*, 59(3), 39–44.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, New York.

Te Riele, S. en A. Roest, 2009, Sociale samenhang: Raamwerk en lacunes in de informatievoorziening. CBS, Den Haag/Heerlen.

Van Beuningen, J. en S. de Witt, 2016, Eenzaamheid in Nederland. CBS, Den Haag/Heerlen.

Bijlage 1 Kerncijfers

Percentage personen die objectief of subjectief geïsoleerd zijn, naar achtergrondkenmerken, 2012/2015

	Objectieve isolatie		Subjectieve isolatie	
	Niet objectief geïsoleerd	Wel objectief geïsoleerd	Niet subjectief geïsoleerd	Wel subjectief geïsoleerd
	%			
Totaal	96,3	3,7	97,7	2,3
Geslacht				
Man	95,3	4,7	97,6	2,4
Vrouw	97,4	2,6	97,8	2,2
Leeftijd				
15 tot 25 jaar	98,7	1,3	99,2	0,8
25 tot 35 jaar	97,8	2,2	98,5	1,5
35 tot 45 jaar	96,1	3,9	97,1	2,9
45 tot 55 jaar	94,6	5,4	97,1	2,9
55 tot 65 jaar	95,3	4,7	97,2	2,8
65 tot 75 jaar	96,0	4,0	98,0	2,0
75 jaar en ouder	96,3	3,7	97,2	2,8
Herkomst				
Personen met een Nederlandse achtergrond	96,5	3,5	98,0	2,0
Personen met een westerse achtergrond	94,7	5,3	97,1	2,9
Personen met een niet-westerse achtergrond	96,5	3,5	96,1	3,9
Onderwijsniveau				
Basisonderwijs	95,1	4,9	96,0	4,0
Vmbo, avo onderbouw, mbo 1	97,0	3,0	97,6	2,4
Mbo 2,3,4, havo, vwo	96,7	3,3	98,0	2,0
Hbo-, wo-bachelor	96,5	3,5	98,5	1,5
Hbo-, wo-master, doctor	95,3	4,7	98,1	1,9
Gestandaardiseerd huishoudensinkomen				
Eerste (laagste) kwartiel	96,3	3,7	96,8	3,2
Tweede kwartiel	96,5	3,5	97,3	2,7
Derde kwartiel	96,3	3,7	98,2	1,8
Vierde (hoogste) kwartiel	96,3	3,7	98,3	1,7
Betaald werk				
Ja	96,4	3,6	98,3	1,7
Nee	96,3	3,7	96,8	3,2
Positie in het huishouden				
Alleenstaande	96,6	3,4	97,0	3,0
Lid paar zonder kinderen	95,9	4,1	97,8	2,2
Lid paar met kinderen	96,0	4,0	97,9	2,1
Alleenstaande ouder	96,7	3,3	95,9	4,1
Thuiswonend kind	98,3	1,7	99,0	1,0
Overig	95,6	4,4	98,1	1,9
Burgerlijke staat				
Gehuwd (ook gescheiden van tafel en bed) incl. geregistreerd partnerschap	95,8	4,2	97,7	2,3
Voor de wet gescheiden	94,8	5,2	96,2	3,8
Weduwe/weduwnaar	98,3	1,7	97,6	2,4
Nooit gehuwd geweest	97,2	2,8	98,2	1,8

Percentage personen die objectief of subjectief geïsoleerd zijn, naar achtergrondkenmerken, 2012/2015 (slot)

	Objectieve isolatie		Subjectieve isolatie	
	Niet objectief geïsoleerd	Wel objectief geïsoleerd	Niet subjectief geïsoleerd	Wel subjectief geïsoleerd
Hulpbronnen				
<i>Renteloos geld kunnen lenen voor noodzakelijke uitgaven</i>				
Wel	88,4	11,6	91,1	8,9
Niet	96,7	3,3	98,0	2,0
<i>Onbetaald terecht kunnen voor advies over geldzaken</i>				
Wel	90,0	10,0	90,1	9,9
Niet	96,6	3,4	98,0	2,0
<i>Onbetaald terecht kunnen bij iemand om op huis te passen</i>				
Wel	77,4	22,6	83,9	16,1
Niet	96,6	3,4	97,9	2,1
<i>Onbetaald terecht kunnen bij iemand voor klussen</i>				
Wel	79,9	20,1	84,7	15,3
Niet	96,5	3,5	97,8	2,2
<i>Onbetaald terecht kunnen om over persoonlijke problemen te praten</i>				
Wel	81,4	18,6	72,2	27,8
Niet	96,5	3,5	98,0	2,0
Objectief geïsoleerd				
Niet			98,1	1,9
Wel			87,9	12,1
Subjectief geïsoleerd				
Niet	96,8	3,2		
Wel	80,9	19,1		

Bron: CBS, Sociale samenhang & Welzijn, 2012/2015.

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2015–2016	2015 tot en met 2016
2015/2016	Het gemiddelde over de jaren 2015 tot en met 2016
2015/'16	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2015 en eindigend in 2016
2013/'14–2015/'16	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2013/'14 tot en met 2015/'16

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress

CCN Creatie, Den Haag

Ontwerp

Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 7070
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2016.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.